13.
Intre filologie şi medicină.

Plesniţa

(Leon, *Istoria naturală med. pop. română*). Parazit vegetal, „oidium albicans", întovărăşit de o proliferaţie epitelială. Nu se află la Tiktin. Tiktin dă în schimb etimologia cuvântului *pleasnă*. Mold. popul. „Bläschen a. d. Zunge von Kindern. Postverbal von *a plesni*". Plesnele (Muntenia); Pusche (Mold.); Plesne şi pogană (Trans.); e după Leon (*ibid.*) stomatita aftoasă, „beşicuţe cari se fac pe limbă mai ales la copii". Pamfile o defineşte: „bube sau beşici albe întinse pe cari le fac copii mici pe limbă şi pe cerul gurii". Etimologia „plesnelor", postverbal de la „a plesni", e plauzibilă când e vorba de stomatită aftoasă, care într'adevăr e caracterizată prin formarea de băşicuţe, cari, plesnind, dau mici ulceraţii superficiale ale mucoasei. Deşi la aparenţă s-ar părea că există o legătură între *plesniţă* şi *plesne*, — ambele afecţiuni ale mucoasei bucale la copii, — ea nu poate fi admisă. Plesniţa = oidium = Soor nu dă beşici cari plesnesc; e o boală caracterizată de creşterea unui parazit vegetal care distruge epiteliul. Formarea stratului parazitar, alb, e atât de caracteristică şi natura criptogamică a agentului patogen atât de bătătoare la ochi încât în terminologia populară streină aflăm pentru ea adesea numirea de „ciuperci". Aşà de ex. nemţeşte „Schwämmchen". In limba ruteană aflăm numirea boalei de: *plïsnjavka* (cetit plesnjavka), „von plisnj, Schimmel" (Howorka-Kronfeld, *Vergl. Volksmedizin*). Deoarece „plesniţă" e dată de Leon, care a cules mai ales terminologia moldoveană şi având în vedere raporturile între Moldoveni şi Ruteni, cred că nu e greşit a stabili o legătură între *plesniţa* şi *plïsnjavka*. **V. Bologa.**

Glose medico-istorice în jurul etimologiei cuvântului „ciumă".

Contrar etimologiilor mai vechi, Puşcariu, Berneker şi mai în urmă Capidan (*DR.* III, p. 142—144) recunosc în „ciumă" un cuvânt străvechiu român, derivându-l din κῦμα, lat. *cyma* „Sprosse". Bubonii ciumii, „Pestbeulen", cel mai caracteristic simptom al molimei, i-ar fi dat numele. Deoarece cuvântul *ciumă* a trecut la Slavi, Capidan crede că el s'a format, — împreună cu altele, cari nu ne interesează aci — „în epoca expansiunii elementului

BDD-A14750 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:59:06 UTC)

românesc în Peninsula Balcanică, şi la nord, de-alungul Carpaţilor, care a urmat, aproximativ, între perioda de despărţire a dialectelor române şi primele alcătuiri de stat ale Românilor din stânga Dunării" (loc. cit. p. 144).

M-a izbit consonanţa între concluziile scoase din etimologia cuvântului „ciumă" şi cele cari în timpurile mai nouă s'au tras din cercetările de epidemiologie istorică.

Intr'adevăr, noi ştim că ceea ce se numeà în antichitate „λοιμός", „pestis" nici decum nu e identic cu noţiunea epidemiologică modernă de „ciumă", „pestis", cu boala cauzată de bacilul lui *Yersin*. „*Pest, pestis, pestilentia*: Früher Bezeichnung jeder bösartigen Volksseuche mit grosser Mortalität" (Guttmann, *Mediz. Terminol.*, 1912). Din epidemiile istorice de „ciumă" din antichitate, ciuma lui *Tukidides* pare a fi fost un tifos exantematic, iar a lui *Antoninus* a fost probabil o combinaţie de variolă cu disenterie.

Prima epidemie de *ciumă în sens modern* în Europa, care rezistă criticei medico-istorice, *e ciuma lui Iustinian*, care a bântuit între 531 şi 580 în întreg imperiul bizantin şi a decimat şi populaţiile Peninsulei Balcanice.

Deci această primă epidemie europeană de ciumă s-a ivit într'un timp când poporul românesc era tocmai în începuturile formaţiei sale şi pe o parte din teritoriul unde s'a întâmplat această formaţie. Ceea ce e şi mai important: această primă epidemie europeană *a avut caracterul exprimat bubonic.*

Ciuma are următoarele forme: 1. bubonică; 2. cutanată; 3. pulmonară; 4. septicemică. Formele pot trece una în alta, se pot amestecà, în general însă caracterul unei epidemii e dominat de una sau alta din forme, care prevalează.

Ciuma lui Iustinian a fost dominată de caracterul *bubonic.* Ne-o atestă Procopios, Evagrios, Agathias. Numele boalei „pestis bubonum", „clades glandularia", „morbus inguinaria", — în contrast cu „schwarzer Tod", „Anthracia pestis", „Febris pestilentialis" a autorilor şi medicilor medievali apuseni, — ne-o dovedeşte de asemenea. Victor Fossel în *Geschichte der epidem. Krankheiten* (Handb. d. Gesch. d. Med., Jena 1903) spune respicat despre ciuma lui Iustinian: „*so dass wir darin bis in die Einzelheiten das vollständige Bild der Bubonenpest wiederzuerkennen im Stande sind*" (p. 754).

BDD-A14750 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:59:06 UTC)

Despre epidemiile de ciumă cari au dominat ultimele veacuri ale evului mediu în Apus, şi care poartă numiri care nu reoglindesc caracterul bubonic, aflăm tot la Fossel: „Besonders häufig trat sie als Lungenpest auf... Bei solchen Kranken kam es meist nicht zur Entwicklung der Bubonen, sie starben schon innerhalb 12—24 Stunden. Einmütig bezeichnen Ärte wie Laien den Bluthusten als ein gefahrvolles Symptom“ ...

Deci: In timp ce la ciuma evului mediu târziu din Apus impresionau mai ales simtomele pulmonare, la epidemiile balcanice de la începutul evului de mijloc semnul cel mai bătător la ochi erà *bubonul.* Şi precum boala „Scharlach“ şi-a luat numele de la simptomul dominant, culoarea roşie a tegumentelor, aşa se impune de sine din caracterul epidemiologic al primelor epidemii de pestă din Balcani românescul *ciumă* şi arom. *pănucl'e* şi *puşcl'e* (ultimul cuvânt fiind un indiciu, că pe lângă forma bubonică se cunoaşte şi cea cutanată, care de altcum de obiceiu i se asociază).

V. Bologa.

14.

Un „Tatăl nostru“ necunoscut (1684).

De obiceiu specimenele de „Tatăl nostru“ în limba română, datând din veacurile XVI—XVIII, stau alături de alte zeci ori sute de astfel de rugăciuni — ca probe de limbă ori curiozităţi. Intâmplarea a făcut să dăm peste un „Tatăl nostru“ românesc, publicat cu scopul de a dovedi latinitatea noastră. Aceasta — acum 250 de ani şi datorită unui savant prusian: *Christophor Hartknoch*[1], autorul cărţii „Alt- und Neues Preussen oder Preussischer Historien... Zwei Theile, Franckfurt und Leipzig, 1684. 6⁰, 21, 688 p. Titlul acesta nu lămureşte însă de loc întâlnirea unui „Tatăl nostru“ românesc în lucrarea lui Hartknoch. De aceea, înainte de a trece la textul savantului german, vom da câteva cuvinte de introducere.

Hartknoch discută în cartea sa dacă faptul că în Prusia se întâlneşte un oraş purtând numele *Romanova* sau *Rom(n)ove*,

[1] Profesor la gimnaziul din Thorn. A trăit între 1644 şi 1687. Amănunte asupra lui, în *Allgemeine Deutsche Biographie,* (Leipzig, 1879). *s. v.*

BDD-A14750 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:59:06 UTC)